

УДК 82.111.15

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.3.2>**М. В. МІРЧЕНКО***доктор філологічних наук, професор,**професор кафедри української мови,**Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна**Електронна пошта: Mirchenko.Mykola@vnu.edu.ua**<https://orcid.org/0000-0003-3955-330X>***АКТУАЛІЗАЦІЙНІ КАТЕГОРІЙНІ ЗНАЧЕННЯ У ТЕКСТІ**

У статті розглянуто актуалізаційні категорійні значення тексту, зокрема комунікативно орієнтовані категорії, що належать до зовнішньої синтаксичної сфери речення і найчастіше актуалізують речення в структурі тексту. Текст аналізуємо як мовну одиницю, мовленнєвою реалізацією якої виступає дискурс.

Оскільки інформативність тексту є однією з його важливих категорійних домінант, в роботі виділено й детально проаналізовано такі основні текстові категорії: інформативність, когезія (значення), континуум (логічна послідовність, темпоральний чи просторовий взаємозв'язок окремих частин), членованість, автосемантика окремих частин (уривків) тексту, ретроспекція (віднесення до попередньої змістово-фактуальної інформації, проспекція (віднесення до наступної змістово-фактуальної інформації, модальність (суб'єктивно-оцінний характер думки, інтеграція (об'єднання складників в єдине ціле за відносною нейтралізації автосемантичності), завершеність (вичерпне вираження замислу автора), актуалізація (комунікативна та естетична вартість). Зокрема, визначено, що модальність як текстова категорія є візитівкою тексту. Тому модальність вказує на інтегрований мовцем стосуюнок змісту речення до дійсності, пов'язаний із витлумаченням повідомлюваного як реального, потенційного або ірреального. Невід'ємною текстовою величиною є інтеграція, оскільки забезпечує послідовне осмислення тексту від його розгортання до завершення.

Особливо детально проаналізовано текстові категорії актуалізації, що реалізуються у функціонуванні надфразових єдностей, котрі утворені з декількох змістовно послідовних речень, як простих, так і складних, і розкривають якусь частину тексту – мікротему. Визначено, що особливу актуалізовану семантику в надфразових єдностях несуть повторювальні об'єктні компоненти чи звертання або риторично-питальні речення. Окремо розглянуті приклади, де важлива роль у побудові надфразової єдності належить порядку слів і речень, паралелізмової побудови окремих речень, ритмомелодійним засобам.

Ключові слова: категорійні значення, текст, модальність, інтеграція, актуалізація, надфразова єдність.

Поставлення проблеми. Комунікативно орієнтовані категорії, що належать до зовнішньої синтаксичної сфери речення, найчастіше актуалізують речення в структурі тексту, вони є важливими категорійними маркерами самого речення. До цього різновиду категорійних значень, насамперед, належать категорії предикативності, модальності, часу та персональності тощо.

Аналіз попередніх досліджень. Категорійні значення тексту були об'єктом вивчення значної кількості мовознавців. Зокрема, ще О. Потебня зазначав, що «думка і мова нероздільні, мова без думки неможлива, як думка без мови; вони співвідносні між собою як душа і тіло, сила і функція, сутність і форма» (див. у [Мірченко, 2013 : 103]). У сучасній лінгвістиці Г. Матковська досліджує композиційні особливості художнього тексту, Н. Глінка розглядає категорію інтертекстуальності, Л. Бабенко спеціалізується на лінгвістичному аналізі художнього тек-

сту, Г. Солганик вивчає його стилістику. Окремі категорійні значення були предметом дослідження Н. Гуйванюк (актуалізація), О. Семенець та Н. Костусяк (модальність) [Костусяк], К. Рябової (цілісність і зв'язність) [Рябова] тощо. Однак актуалізаційні категорії потребують детальнішого опрацювання в сучасній лінгвістиці, особливо категорії тексту.

Мета статті – проаналізувати актуалізаційні категорійні значення в тексті, визначити способи їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Текст (від лат. *textus* – сплетіння, зв'язок) означає об'єднану смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілість. Під ним вбачають письмове, друковане, а то й усне фіксування мовного висловлювання або повідомлення про щось. Для поєднання речень у тексті застосовують специфічні засоби зв'язку: займенникову

синонімічну заміну тотожних одиниць, частки, порядок слів і речень тощо.

У сучасних лінгвістичних працях важливим постало співвідношення понять тексту і дискурсу. Дискурсом називають «текст, занурений в життя» [Загнітко], його або протиставляють власне тексту, або вбачають їх тотожними. Пор.: «Дискурс, у широкому сенсі слова, є складною єдністю мовної форми, значення і дії, яке найкраще могло б бути схарактеризованим за допомогою поняття комунікативної події або комунікативного акту...» [Бацевич].

Унікаючи дискусії щодо цієї проблеми, розглянемо текст як мовну одиницю, мовленнєвою реалізацією якої виступає дискурс.

Оскільки інформативність тексту є однією з його важливих категорійних домінант, окреслимо такі основні текстові категорії: 1) інформативність, 2) когезія (значення), 3) континуум (логічна послідовність, темпоральний чи просторовий взаємозв'язок окремих частин), 4) членованість, 5) автосемантика окремих частин (уривків) тексту, 6) ретроспекція (віднесення до попередньої змістово-фактуальної інформації), 7) проспекція (віднесення до наступної змістово-фактуальної інформації), 8) модальність (суб'єктивно-оцінний характер думки, 9) інтеграція (об'єднання складників в єдине ціле за відносної нейтралізації автосемантичності), 10) завершеність (вичерпне вираження замислу автора), 11) актуалізація (комунікативна та естетична вартість) (пор. [Загнітко : 2, 23, 24]).

Ф. Бацевич, І. Кочан, посилаючись на Ф. Данеша, виділяють *прогресію* (лат. *progressio* – рух уперед, збільшення, прирощення) як категорію, що забезпечує породження тексту і формує (функціонування тексту) прирощення смислового складового тексту разом зі зміною (зазвичай збільшенням) формально-структурних елементів. На їхню думку, найбільш типовою є проста лінійна прогресія, коли рема попереднього висловлювання стає темою наступного [Бацевич].

Інформативність як граматична категорія тексту вмщує різноманітні типи текстів як за стильовою різноманітністю, так і за характером інформації. Так, наприклад, художній текст може бути реалізований в оповіданні, романі, поезії, драмі, повісті, байці і т. д. А офіційно-діловий – у формі договору, ноти, пакту, заяви,

протесту тощо. Як дуже містка величина, категорія інформативності проявляє себе й у формах повідомлення, опису, роздуму, листа, резолюції, договору, замітки, статті, довідки і т. д.

Когезія як внутрішньотекстова категорія виявляється в таких граматичних засобах: граматичне узгодження слів форм, синтаксичних конструкцій (синтаксичний паралелізм), займенниково-прислівникові форми, сполучники і сполучні слова тощо. На рівні семантики вона включає концептуальність тексту і його співвіднесення з певним фрагментом дійсності. На граматичному рівні проявляється в індивідуальному авторському стилі: «...*Обличчя в тумані... Чиє?... / Хто з ним на сонячній герці?... Я стримую серце своє українське розхристане серце...*» (В. Сосюра), «*Ставить осінь на землю свою золоту пектораль, ковтаючи сльози, одягнувши на плечі сукману, перемотує літо на чорні катушки тополь, шиє голим полям нескінченну сорочку з туману. Тихо строчать дощі... / Навіщо мені ця печаль? Що я хочу спитати у цієї сумної кравчині?*», «*Красива осінь вишиває клени червоним, жовтим, срібним, золотим. А листя просить – виший нас зеленим! Ми ще побудем, ще не облетим*» (Л. Костенко).

Континуум як текстова категорія доповнює когезію і реалізується через поняття простору і часу. Отже, це, насамперед, певна послідовність фактів, подій, що розгорнуті у просторі і часі. У різних текстових структурах вони розгорнуті неоднаково. Хронологічна послідовність подій у художньому, наприклад, тексті вступає в певну суперечність з реальним часом, оскільки може створювати певну ілюзію часових і просторових взаємовідношень. Континуум художнього тексту не обов'язково показує лінійність часу і простору; можливі певні зміщення і перетини як часових, так і просторових значень. Однак просторові значення у художніх текстах більш точні, ніж часові.

Членованість як текстова категорія дозволяє окреслювати часові і просторові відрізки, розглядаючи їх як частини цілого тексту.

Автосемантизація окремих частин тексту як текстова категорія проявляє себе у формах залежності або ж відносної незалежності певних відрізків тексту (надфразових єдностей) щодо смислу всього тексту або його частин.

Ретроспекція як текстова категорія постає через відношення-стосунок до попередньої змістово-фактуальної інформації у структурі тексту. У більшості текстів ретроспекція проявляє себе імпліцитно, що, безперечно, переплетено з окремими експліцитними «сигналами», які сприяють розумінню того, що можливе чи передбачуване для дальшого компонування тексту. Вона може бути реалізована різними засобами, зокрема, наприклад, повтором. Вона також пов'язана тісно з іншими категоріями тексту – когезією, інформативністю, членованістю тощо. Це, по суті, повернення до попередньої інформації в тексті, що може бути передбачена у формі дейктичних фраз: *як було зазначено вище...*, *як ми уже зазначали...* тощо, або через поетичний повтор: *«Сестри білять яблуні в саду. Мати білять хату і у хаті. Біля хати білий батько на канані вигріває війни і журбу. Мати білять яблуні в саду. Мати білять хату і у хаті. Біля хати білий батько на канані. Мати білять хату. Білять хату»* (М. Вінграновський).

Проспекція як категорія тексту полягає у відношенні і прогнозуванні наступної змістово-фактуальної інформації. Сигналами проспекції можуть бути, напр., фрази *«він і не підозрював, що...»*, *«як буде сказано нижче...»*, *«як він буде розчарований, коли дізнається, що...»* тощо.

Модальність як текстова категорія – дуже містка величина. Вона, насамперед, властива реченню як текстовій одиниці і є його візитівкою. Кожне речення включає суттєву конструктивну ознаку, модальне значення, тобто уміщує в собі вказівку на стосунок до дійсності. Представлена у двох основних різновидах (об'єктивна і суб'єктивна), модальність постає багатогранною. Якщо об'єктивно-модальне значення виражає характер відношення повідомлюваного до дійсності, то суб'єктивно-модальне виражає ставлення мовця до повідомлюваного. Це значення виражене додатковими граматичними, лексико-граматичними й інтонаційними засобами, що накладені на ту чи ту форму речення. У різних типах текстів модальність виявляється по-різному. Зазвичай суб'єктивна (авторська) модальність передбачає обов'язкову оцінку. У наукових текстах автори рідко висловлюють своє ставлення до повідомлюваного. Тому наукові тексти з очевидною

ймовірністю наділені, звичайно, об'єктивною реальною модальністю. Завважимо, що І. Вихованець підкреслює: «категорія модальності вказує на стосунок змісту речення до дійсності, з яким пов'язується витлумачення повідомлювального як реального (лише констатованого мовцем), або як ірреального (можливого, бажаного, необхідного й под.)» [Вихованець : 62]. Отже, підкатегорія модальності вказує на інтегрований мовцем стосунок змісту речення до дійсності, пов'язаний із витлумаченням повідомлюваного як реального, потенційного або ірреального [Мірченко 2004 : 292–293].

Інтеграція як текстова категорія є невід'ємною величиною, оскільки забезпечує послідовне осмислення тексту від його розгортання до завершення. Якщо в наукових текстах інтеграція будована на логічних і змістових причинно-наслідкових засобах цілості, поступовості, то в художніх, особливо поетичних текстах вона «розчинена» в системі образів, асоціацій, не розкритих до кінця зв'язків між явищами. Цілісність художнього образу визначає сама природа художнього мислення, яке прагне охопити світ як єдність, не дроблячи живу дійсність на частини. Специфіка мовного оформлення цілісного образу полягає, очевидно, не просто у підпорядкуванні окремих лінгвістичних одиниць тексту, але й у єдності із самостійною змістовою цінністю цих одиниць.

Будучи дещо «захованою» категорією, інтеграція постає водночас упорядкованою величиною. У взаємозалежних частинах тексту фокусуємо, звичайно, певну смислову співвіднесеність, яка певніше викристалізується тоді, коли ці частини перебувають ближче одна до одної. Тому текст неможливий без початку і кінця.

Завершеність тексту як категорійна величина реалізує задум автора щодо тієї проблеми, яку він прагне реалізувати у цілому через повідомлення, опис, роздум тощо. Ця категорія стосується, насамперед, цілого текстового утворення, а не його частин. Однак художній текст часто залишає місце для роздуму читача, адже останньому лишається невідома доля персонажів. Але текст і в такому разі буде завершеним, пор., назви класичних творів *«Хіба ревуть воли, як ясла повні?»*, *«Україна в огні»*, *«Людина і зброя»* тощо.

Актуалізація як текстова категорія реалізує особливе (текстове) навантаження одиниць тексту – надфразових єдностей. Вона охоплює виокремлення в них засобів її вираження, виділення вагомих для тексту одиниць – лексичних, морфологічних, навіть графічних (для друкованого тексту), акцентологічних (для усного тексту), словотвірних, синтаксичних, інтонаційних, пор.: «*Мій друже, плач! Вона любила, **Не плач**, мій друже. Ти щасливий*». (М. Вінграновський); «***Не люби** свого батька – ту руку стару, **Не люби** його саду вишневу кору, **Не люби** свою матір в печалі й жалі, **Не люби** її кроки м'які і малі, **Не люби** свого сина від коліски його, **Не люби** товариства від порога його, **Не люби** всього світу, себе **не люби**, **Не люби** свого духу – домовину роби*». (М. Вінграновський); «***Криши, ламай, троци стереотипи! Вони кричать, пручаються – ламай!***» (Л. Костенко); «***Ярїй**, душе. **Ярїй**, а не ридай. У білій стужі сонце України*». (В. Стус). «*А ти шукай – червону тіль каліни на чорних водах тіль її шукай.*» (В. Стус). У таких текстах особливу актуалізовану функцію реалізують дієслова спонукальні, окличні речення, їх повтори тощо. Або особливу актуалізовану семантику несуть повторювальні об'єктні компоненти чи звертання або риторично-питальні речення, пор.: «*Я б тебе заховав за коня чи могилу, Та могилі й коню де сховатись самим? Я б тебе заховав за Дніпра тиху спину, Та Дніпрові самому сховатись за ким?*» (М. Вінграновський). «*Чи набрунькується гілля? Чи встигне вгрітись земля? Чи запарують косогори? Чи іван-чай ще зацвіте? Чи знову хуга замете по сіро-чорних коридорах? Чи вздрію ще, коли струмки – тугі, напористі, шумні – згори **прорвуться** на долину?... Чи ще кульбаби **вздрію** цвіт? Чи може кілька чорних Брам **скріплять** уста мені?» (В. Стус). «*Україно! Тебе я терпіти не можу, Я тебе **ненавиджу** чуттями всіма, Коли ти примітивна й на лубок схожа, **Коли** думки на лобі у тебе нема... Україно, **мовчи!** Україно, **затихни!** **Не така** ти багата, щоб тратити слова.*» (В. Симоненко). Повтор мовних елементів – один із найважливіших текстоорієнтованих засобів, що використовується для здійснення внутрішньо текстових зв'язків, зчеплення компонентів тексту, забезпечення його тематичної прогресії та цілісності.*

Як відомо, текст, будучи фіксованим від-різком комунікації та мовленнєвим актом, являє собою певного роду «знятий» момент усього процесу. Він відтворює частину «картини світу», яка потрапляє у поле зору митця, публіциста, ученого, дослідника тощо, і прагне якомога точніше її передати слухачеві, читачеві у певний момент сприйняття. Творець тексту в міру своїх можливостей і розуміння ставить за мету пояснити ті явища мовної картини світу, в сутність яких намагається проникнути. Цей процес пізнання протікає складно, переривисто, із залученням відомих категорій текстових і уривчастих вражень і суджень, пов'язаних із автосемантизацією та інтеграцією.

Надфразова єдність, або складне синтаксичне ціле – одиниця членування тексту (усного чи письмового). Надфразова єдність утворювана з декількох змістовно послідовних речень, як простих, так і складних, що розкривають якусь частину тексту – мікротему. Вона об'єднувана переважно інтонацією та іншими формальними засобами – вживанням анафоричних займенників чи прислівників, співвідношенням вищо-часових і способових форм присудкових слів, синонімічним повтором, вживанням обставин часу і місця, сполучників сурядності і підрядності, що, крім основної, несуть приєднувальну функцію тощо.

Важлива роль у побудові надфразової єдності належить порядку слів і речень, паралелізмової побудови окремих речень, ритмомелодійним засобам. Наведемо кілька прикладів (кожна надфразова єдність починається з виділеного напівжирним рядка): ***Сосна із ночі виплила, як щогла,** / Грудей торкнулась, як вода-весла / Із уст-слова. І спогади знесла, / мов сонну хвилю. І подушка змокла. / **Сосна із ночі виплила, мов щогла,** / І просвітилась болем далина. / Кругом – вона, геть доокруж – вона, / Та тільки терням поросла дорога. / **Сосна росте із ночі.** Роєм птиць / благословенна свінула Софія, / і галактичний Київ бронзовіє / у мерехтінні найдорожчих лиць / **Сосна пливе із ночі і росте,** / Як полохке вітрило всечекання. / А ти уже – по той бік, ти – за гранню, / де видиво гойдається хистке. / Там – Україна. За межею. Там. / Лівіше серця. З горя молодого. / **Сосна спливає ніччю, ніби щогла,** / А Бог шепоче спрагло: **Аз воздам!** (В. Стус).*

Або поезія із двох надфразових єдностей: *Моя пам'ять плаче над снігами, / де стоять берези і хрести. / У зимові срібні амальгами / Біле сонце хоче прорости. / Я живу, бо ще мені живеться. / Бо живу, дав Бог мені снаги, / Із твого невидимого серця / Кров калини кане у сніги* (Л. Костенко).

Чи навіть прозовий твір: *Кожній нації є за що посипати собі голову попелом. Тільки не треба тим попелом запорошувати очі наступних поколінь. Ніхто з нас, нині живущих, не може нести відповідальності за давні неспокутувані гріхи. Але кожен з нас зобов'язаний їх не повторювати і не примножити* (Л. Костенко).

Абзац. На відміну від надфразової єдності, абзац являє собою не структурно-семантичну одиницю членування тексту, а швидше стилістично-композиційну його одиницю. За своїми межами іноді вони збігаються із надфразовою єдністю. Тоді їх вважаємо стилістично нейтральними. Та абзаци бувають складеними з двох чи трьох надфразових єдностей або утворені навіть з одного речення. Окремим абзацом виділяють і такий риторичний відрізок мовлення, як період.

Період трапляється у мові художньої літератури, а також у публіцистиці. Його характеризує переважно чітке ритміко-інтонаційне і змістове членування на дві частини: 1) підвищена з нагнітанням експресії і 2) понижена, що відділена від першої паузою і зазвичай не поширена. Перша

частина періоду утворена переважно з однотипних речень із нагнітанням експресії до паузи, а друга – понижена, спадна, напр.: *Стриптизи осені, / І дріж святого Вітта, / І самотканий дощ, і сонця лиш на чверть. / І вже дотлів цвістастий ситець літа, / Оцим полям назбираний на смерть. / Душа полів, ти пам'ятаєш стерні? / Оцю печаль, покинутість оцю? / Останній пензель літньої майстерні – / Картопля зродить краплю багрецю* (Л. Костенко). Або: *Ти не виболюєшся болем, / Ти ще роздерта на шматки, / Та вже, крута і непокірна, / Ти випросталася для волі, / Ти гнівом вироста. Тепер / Не матимеш від нього спокою, / Йому ж рости й рости, допоки / Не упадуть тюремні двері. / І радісним буремним громом / спадають з неба блискавиці, / Тарасові провісті птиці – / Слова шугають над Дніпром* (В. Стус).

Висновки. Отже, втілення думки в тексті відбувається завдяки мовленнєвій діяльності індивіда, котрий реалізує спілкування на основі власної мовленнєвої компетенції. Розглянувши основні актуалізаційні категорійні значення у тексті, вважаємо, що головними є внутрішня змістова цілісність, інтеграція й актуалізація, що реалізуються через певні художні прийоми та лексичне багатство мовця. Проаналізовані категорійні значення є основними для текстів, на базі яких (за умови конкретної мікроситуаційної модифікації) формуються конкретні виражальні текстові засоби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф., Кочан І. Лінгвістика тексту: підручник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. С. 181–245.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ : Либідь, 1993.
3. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст : монографія. Івано-Франківськ, 2022. 223 с.
4. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум : науково-навчальний посібник. Вид. друге, доповнене і перероблене. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2007. 313 с.
5. Костусяк Н. М. Структура міжривневих категорій сучасної української мови. Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
6. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченневих залежностей. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2016. 416 с.
7. Мірченко М. Актуалізаційні реченнєві категорії: проблема вибору. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство.* 2013. № 22(271). С. 102–106.
8. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій. Вид. 2, переробл. Луцьк : Вежа, 2004. С. 292–293.
9. Рябова К. О. Цілісність і зв'язність як основні текстуальні категорії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Том 31(70). № 4. С. 173–176.
10. Штерн І. Б. Вибрані сторінки та лексикон сучасної лінгвістики. К. : АртЕк, 1998. С. 87.
11. Ясакова Н. Категорія персональності: природа, структура та репрезентація в українській літературній мові. Київ : На УКМА, 2016. 328 с.

REFERENCES

1. Batsevych, F., Kochan, I. (2016) Lihvistyka tekstu [Linguistics of the text]. Lviv : LNU im. Ivana Franka. 181–245. [in Ukrainian].
2. Vykhovanets I. R. (1993) Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv : Lybid. [in Ukrainian].
3. Greshchuk, V., Greshchuk, O. (2022) Slovtvir i tekst [Word formation and text]. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
4. Zahnitko, A. P. (2007) Lihvistyka tekstu: Teoriia i praktykum [Linguistics of the text: Theory and practice]. Vyd. druhe, dopovnene i pereroblene. Donetsk : TOV «Iuhovostok, LTD». [in Ukrainian].
5. Kostusiak, N. M. (2012) Struktura mizhrivnevnykh katehorii suchasnoi ukrainskoi movy [The structure of interlevel categories of the modern Ukrainian language]. Lutsk : Volynskyyi nats. un-t im. Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
6. Masytska, T. Ye. (2016) Typolohiia semantyko-syntaktychnykh rechennivnykh zalezhnosti [Typology of semantic and syntactic sentence dependencies]. Lutsk : PVD «Tverdynia». [in Ukrainian].
7. Mirchenko, M. (2013) Aktualizatsiini rechennivi katehorii: problema vyboru [Actualizing sentence categories: the problem of choice]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky [Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University]. Seriiia : Filolohichni nauky. Movoznavstvo. № 22(271). 102–106. [in Ukrainian].*
8. Mirchenko, M. V. (2004) Struktura syntaktychnykh katehorii [The structure of syntactic categories]. Vyd. 2, pererobl. Lutsk : Vezha. 292–293. [in Ukrainian].
9. Riabova, K. O. (2020) Tsilisnist i zviaznist yak osnovni tekstualni katehorii [Integrity and coherence as basic textual categories]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho [Scholarly notes of V. I. Vernadsky Tavri National University]. Seriiia : Filolohiia. Sotsialni komunikatsii. 2020. Tom 31(70). № 4. 173–176. [in Ukrainian].*
10. Shtern, I. B. (1998) Vybrani storinky ta leksykon suchasnoi lihvistyky [Selected pages and lexicon of modern linguistics]. Kyiv : ArtEk, 1998. 86–87. [in Ukrainian].
11. Iasakova, N. (2016) Katehoriiia personalnosti: pryroda, struktura ta reprezentatsiia v ukrainskii literaturnii movi [The category of personality: nature, structure and representation in the Ukrainian literary language]. Kyiv : Na UKMA, 2016. [in Ukrainian].

M. V. MIRCHENKO

*Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian Language,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: Mirchenko.Mykola@vnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3955-330X>*

THE TEXTUAL CATEGORIES OF ACTUALIZATION

The article examines the actualizing categorical meanings of the text, in particular communicatively oriented categories that belong to the external syntactic sphere of the sentence and most often actualize sentences in the structure of the text. We analyze the text as a linguistic unit, the speech implementation of which is the discourse.

Since the informativeness of the text is one of its important categorical dominants, the following main textual categories are highlighted and analyzed in detail in the work: informativeness, cohesion (meaning), continuum (logical sequence, temporal or spatial relationship of individual parts), articulation, autosemantics of individual parts (passages) of the text, retrospection (attribution to the previous content-factual information, prospection (attribution to the next content-factual information, modality (subjective-evaluative nature of thought, integration (combination of components into a single whole with relative neutralization of auto-semanticity), completeness (comprehensive expression of the author's intention), actualization (communicative and aesthetic value). In particular, it is determined that modality as a text category is the hallmark of the text. Therefore, modality indicates the relationship of the sentence content to reality integrated by the speaker, associated with the interpretation of what is communicated as real, potential or unreal. An integral textual quantity is integration, as it ensures a consistent understanding of the text from its unfolding to completion.

The textual categories of actualization, realized in the functioning of supraphrase units, which are formed from several meaningfully consecutive sentences, both simple and complex, and reveal some part of the text – a microtheme – are analyzed in particular in detail. It was determined that special actualized semantics in supraphrase units are carried by repetitive object components or appeals or rhetorical interrogative sentences. Examples where an important role in the construction of supraphrase unity belongs to the order of words and sentences, the parallelism construction of individual sentences, and rhythm and melody devices are considered separately.

Key words: categorical meanings, text, modality, integration, actualization, supraphrase unity.